

zatył. „Die Zerstörung der Vernunft”²⁷, tzn. walka irracjonalizmu z racjonalizmem, jest w Niemczech zachodnich wciąż aktualna i przejawia się w poglądach na najbardziej podstawowe zagadnienia.

Mieczysław Suchocki

RUCH WYDAWNICZY W NRD W R. 1958 I JEGO PERSPEKTYWY ROZWOJOWE NA R. 1959

W nrze 2/59 „Neue Deutsche Literatur” Ewa Strittmater zamieściła artykuł poświęcony podsumowaniu osiągnięć ruchu wydawniczego NRD z r. 1958. W artykule tym autorka przytacza szereg faktów świadczących, że w ubiegłym roku przeprowadzono w tej dziedzinie wiele istotnych zmian.

Autorka podkreśla, że podniósł się poziom artystyczny wydawanych książek zarówno pod względem formy, jak i treści. Pisarze udoskonaliли swe rzemiosło, zwalczono tak często dotąd spotykaną sloganowość, stosowano staranniejszą selekcję tematyki i zróżnicowano daleko bardziej aniżeli dotychczas problematykę powieści. Pisarze zaczęli zwracać uwagę na istotne podstawy strukturalne poszczególnych form poetyckich i rodzajów twórczości prozaicznej.

Ciekawe jest również zanikanie dużych form, np. powieści, a pojawianie się opowiadań czy form pamiętnikarskich. Dowodzi to, że pisarze zaczęli przywiązywać większą wagę do spraw formalno-artystycznych, czyli że formę dostosowuje się do wymagań opracowywanej treści. Nie usiłuje się — jak to bywało w poprzednich latach robić sztucznie epopei z rzeczy, która pod względem treści kwalifikowała się do form mniejszych.

Jeśli chodzi o treść wydawanych pozycji, to zwraca uwagę fakt, że zmalała liczba książek osnutych na tematyce współczesnej. Autorka łączy to z procesem przemian ideologicznych i krystalizowaniem się światopoglądu samych pisarzy. Twórcy faworyzują raczej tematykę związaną z latami wcześniejszymi i swymi dawnymi przeżyciami, pozwala to jednak się spodziewać, że gdy pisarze uporają się z tym „okresem przygotowawczym”, zajmą się również tematyką współczesną.

Literatura niemiecka przeżywa okres, który można by nazwać okresem odrzucania sztucznych, skostniałych reguł, i w związku z tym znowumiało się próby zrewidowania zjawisk uznawanych dotychczas za „tabu”. Zdaniem autorki, przykładem pogłębiania problematyki literackiej są wydane niedawno opowiadania Anny Seghers (*Aufbau Verlag*) „Vierzig Jahre der Margarete Wolf” oraz „Brot und Salz”. Ewa Strittmater wskazuje tu na fakt, że nowela „40 Jahre M. W.” zawiera właściwie całą historię bohaterki oraz że jej postać pogłębiona jest psychologicznie, przy czym pokazany został cały jej rozwój i czynniki, które determinowały ten rozwój.

Podobne zjawiska widzimy w innych książkach. *Aufbau-Verlag* opublikował np. opowiadanie Jana Petersena „Yvonne”, Kurta Herwartha Ballsa „Kathrin Wenzel”; Ehm Welka — „Der Hammer will gehandhabt sein”. Wszystkie te pozycje cechuje odwrót od schematyzmu, który cechował literaturę lat poprzednich. Problematyka jest obecnie bardzo zróżnicowana, ideologiczność ustąpiła miejsca realizmowi, standardowość bohaterów zastąpiona została bogatym wyborem typów ludzkich pokazanych w ich wewnętrznym rozwoju i całej różnorodności. Forma artystyczna podniosła się przez staranniejszy styl i próby zróżnicowania ekspresji artystycznej. Najważniejszym epickim dziełem, wydanym w zeszłym roku, jest powieść „Nackt unter Wölfen” Bruno Apitza. Jest to, zdaniem Ewy Strittmater, dzieło pozwalające rokować całej niemieckiej literaturze najlepsze perspektywy; cenny jest też ładunek wychowawczy tej książki.

Autorka artykułu podkreśla z radością fakt, że społeczeństwo niemieckie zwró-

²⁷ G. Lukacs, *Die Zerstörung der Vernunft*. 1954, Aufbau-Verlag Berlin.

ciło zainteresowania w kierunku książek wartościowych, czego dowodem wzrost konsumpcji (pod względem ilościowym) tego rodzaju literatury. Społeczeństwo domaga się dobrej literatury i dopinguje tym pisarzy. Są to pierwsze rezultaty rozprzestrzeniania kultury wśród mas i rozwoju bibliotekarstwa.

Nowy czytelnik — a należy zaznaczyć, że czytelnictwo w NRD ciągle się rozwija i obejmuje coraz szersze rzesze społeczeństwa — ma duży wpływ na tematykę książek, a domaga on się dobrze napisanych utworów, poruszających problemy współczesne.

Autorka artykułu zwraca uwagę na dwa główne zagadnienia, szczególnie w tej chwili aktualne. Są nimi:

- 1) proces krystalizowania się twórczości pisarzy, zbliżający się do punktu kulminacyjnego, i
- 2) tematyka współczesna, poruszana z aspektu socjologicznego, odrzucającego fatalizm i sztuczny romantyzm.

Z tego punktu widzenia na czoła wysunąć należy w dziale pamiętnikarskim takie pozycje, jak: Hans Grundig, „Zwischen Karneval und Aschermittwoch”; August Lazar, „Arabesken”, a w innych działach: Walter Ulbricht, „J. R. Becher” (Dietz Verlag), Fritz Zikelsky, „Das Gewehr in meiner Hand” w opracowaniu Edwarda Zak (wyd. Ministerwo Obrony Narodowej); Ursula Werner, „Ein ungewöhnliches Mädchen”; Lenka Reiner, „Grenze geschlossen”; Erich Wiesner, „Man nannte mich Ernst” (wyd. Neues Leben).

Autorka podkreśla, że w tych utworach przejawia się zdrowy duch literatury niemieckiej i należyte zrozumienie zadań i roli pisarza.

Nie można jednak, zdaniem autorki, pominąć książek wykazujących jeszcze wyraźnie resztki ideologii mieszczańskiej, np. opowiadanie Erwina Lademanna, „Der Anruf”. Autorka dopatruje się tu szkodliwych wpływów egzystencjalistycznych i hemingwayowskich. Te same niedociągnięcia cechują książkę Harry Thürka, „Die Stunde der toten Augen” i powieść „Der Narr und das schwarzhaarige Mädchen”. Rozdrobnienie psychologiczne niweczy tu założenia ideologiczne książek. Autorka artykułu zwraca też uwagę, że literatura w NRD w 1958 r. nie była jednokierunkowa lub szablonowa. Notowała ona takie pozycje, jak np. Scheerer, „Arabische Reise” (Verlag der Nation) obok E. Schumachera, „Lotosblumen u. Turbinen”. Ukazał się też II tom pt. „Herni i Armin”, „Ludwiga Renna”. Książka Anne Marie Reinhard, „Ein Tag im Nebel”, opisująca stosunki w NRF, oraz dobre pozycje młodzieżowe, np. K. Neumann, „Frank”, Götz R. Richter, „Höhle der fliegenden Teufel”.

Wielkim dorobkiem całej literatury NRD jest, zdaniem Ewy Strittmater, rys humanistyczny oraz tendencje wychowawcze, tak iż pod tym względem działalność wydawnicza w r. 1958 była konsekwentnym rozwijaniem tych dążeń.

Mówiąc o perspektywach wydawniczych na r. 1959, autorka artykułu zapowiada utwory Bernharda Seegera, Martina Viertela, Ericha Köhlera, Horsta Beselera, II tom „Im Haus am Wiesenweg” Immy Harder, nową powieść Amny Seghers, książkę Theo Harycha „Im Namen des Volkes” (już się ukazała w sprzedaży), zbiór nowel Franza Frühmanna pt. „Grenzstation”, G. i H. Braunów „Krischan und Luise”.

Perspektywy wydawnicze w NRD na r. 1959 omawia też w swym artykule zamieszczonym w „Neue Deutsche Literatur” 2/59 Helmut Kaiser. Autor podkreśla, że V Zjazd SED wyraźnie sprecyzował kierunek pracy wydawnictw w NRD na r. 1959.

Literatura NRD musi być literaturą socjalistyczną, co wiąże się jak najściślej z polityką wydawniczą. Wydawać się więc będzie dzieła socjalistycznych pisarzy współczesnych i wcześniejszych pisarzy rewolucyjnych.

Stosunek procentowy dzieł opartych na tematyce współczesnej do całości wydawnictw ulegnie następującej zmianie: w r. 1958 wynosił on — 16%, w r. 1959 wynosić będzie — 40%.

Kaiser mówi, iż należy przezwyciężyć kryzys ideologiczny, który spowodował, że zamilkli postępowi pisarze (np. A. Seghers), a umożliwił wydawanie dzieł pisarzy mieszczańskiego dekadentyzmu. Spośród około 400 książek autorów niemieckich, jakie zostaną wydane w NRD, 75 (czyli 18%), omawiać będzie problemy budowy socjalizmu.

Wydane będą antologie z okresu 1917—1945 (*Aufbau Verlag*) skoncentrowane na twórczości postępowych autorów. *Dietz Verlag* zapowiada 5 tytułów z tego okresu.

Ukaże się też kilka pozycji teoretycznych dotyczących problemu realizmu socjalistycznego.

Kaiser podkreśla, że autorzy proletariacy muszą doczekać się opracowań monograficznych, przy czym nie należy faworyzować wyłącznie starych klasyków. Co do wcześniejszych autorów proletariackich zastrzeżenia filologiczne muszą ustąpić wobec walorów ideologicznych.

Z okazji rocznicy szyllerowskiej ukaże się kilka nakładów dzieł Schillera oraz poświęcone mu monografie. Hölderlin, Goethe, Lessing, Schubart, Heine, Börne, Herder, Bechstein Fontane opracowani zostaną w osobnych wydaniach. Także inni przedstawiciele klasycyzmu, romantyzmu i realizmu burżuazyjnego XIX w.

Autorzy XX w., jak A. Zweig, Leonhard Frank, Lion Feuchtwanger, Hans Fallada, zostaną ponownie wydani. Także dzieła postępowej publicystyki mieszczańskiej, jak „Hory” Schlegla, „Atheneum” i artykuły Merkla, Kniggego, Salzmann.

Rozwinięta zostanie forma wydań kieszonkowych. W ten sposób wydane będą arcydzieła literatury światowej oraz książki socjalistycznej treści ideologicznej nie znanych dotąd autorów niemieckich i zagranicznych.

Książki treści socjalistycznej muszą być łatwo dostępne i tanie — oto hasło na r. 1959. Wydawnictwa spełniają ważną funkcję społeczną i kulturalno-polityczną, która decyduje o kształtowaniu się ich profilu i pewnej specjalizacji, tzn. faworyzowaniu przez określone wydawnictwa określonej tematyki czy rodzaju literackiego. Wydawnictwo *Kultur und Fortschritt* np. zajmie się szczególnie rozkrzewieniem postępowej literatury radzieckiej i krajów socjalistycznych.

O realizowaniu zarysowanego przez Kaisera programu świadczą pozycje prezentowane przez poszczególne wydawnictwa na Wiosennych Targach Lipskich. Wystawa, odbywająca się w Domu Hanzy, zajmuje dwa wielkie pawilony wystawowe. Mieszczą one nie tylko stoiska wydawnictw niemieckich, ale i wiele stoisk zagranicznych.

Stoisko *Dietz Verlag* prezentuje IV i V tom dzieł Karola Marksa i Fryderyka Engelsa. Tom IV zawiera „Nędzę filozofii” i „Manifest Komunistyczny”. W V tomie zebrane są artykuły opublikowane w „*Neue Rheinische Zeitung*”. Wydanie dzieł Lenina kontynuuje ostatnio opublikowany tom XII. Oprócz tego ukażało się nakładem tego wydawnictwa dzieło Lenina pt. „Przeciwko rewizjonizmowi”. *Dietz Verlag* wydał też wiele pozycji z dziedziny problematyki marksistowskiej, np. przekład z rosyjskiego pracy Instytutu Filozofii Akademii Nauk ZSRR zatyt. „Podstawy filozofii marksistowskiej”, oraz Rogera Garaudy, „Wolność jako kategoria filozoficzna i historyczna”. Seria wydań kieszonkowych „*Unser Weltbild*”, wydanych nakładem wydawnictwa *Deutscher Verlag der Wissenschaften*, zawiera: A. Kosinga, „Wstęp do marksistowskiej teorii poznania” i R. Kirchhoffa, „Światopogląd naukowy i wierzenia religijne”. Z większych prac wydanych nakładem tego wydawnictwa wymienić należy (tłumaczenie z rosyjskiego) I tom „*Historii filozofii*” (okres od początków myśli filozoficznej do początków XIX w.). Planowane jest wydrukowanie dalszych 3 tomów. Oprócz tego wydawnictwo to opublikowało w opracowaniu G. Höpfnera „*Studia o życiu i pracy Ernesta Haekla*”.

Wydawnictwa: *Neues Leben* i *Urania* — specjalizują się w ogłaszaniu

pozycji popularnonaukowych. Wydają one wspólnie serie „Passat”. Planowane tytuły poszczególnych serii tego wydawnictwa brzmią m. in.: „Człowieku, skąd, dokąd?”, „Problemy prawnicze dnia powszedniego”. Oprócz tego wydawnictwo *Neues Leben* wydało dra Christian Weissmantela „Atom in unserer Hand”. Wydawnictwo *Urania* wyda liczne publikacje z okazji rocznic Darwina, Haeckla i Lamarcka.

Klaus Gysi, kierownik wydawnictwa *Aufbau*, oświadczył na konferencji prasowej, że szczególnie dwie serie: „Die Reihe” (Wydawnictwo *Aufbau*) i „Treffpunkt heute” (Wydawnictwo *Mitteldeutscher Verlag*) realizować będą wytyczne partii dotyczące popularyzowania postępowej współczesnej literatury.

Seria „Reihe” zawierać będzie: opowiadania, poezje, słuchowiska o tematyce współczesnej, m. in. 2 opowiadania Helmuta Sakowskiego oraz powieść G. i J. Braunów pt. „Menne Kehraus fährt ab”. Tomiki poezji zawierać będą utwory Güntera Deike, Gerta Semmera i Rose Nyland.

Seria „Treffpunkt heute” wydawnictwa *Mitteldeutscher Verlag* zapowiada 4 opowiadania Kathariny Kammer pt. „Der Unterschied”, oraz Johannes Arnolda „Tausend Hände”. Seria ta stoi do dyspozycji szczególnie młodych, dopiero debiutujących autorów i ma za zadanie umożliwienie im pierwszych publikacji.

Także *Dietz Verlag* w osobnej serii „Bunte Reihe” popularyzować będzie dzieła autorów niemieckich i radzieckich, osnute na tematyce współczesnej. Klaus Gysi zapowiada również ukazanie się utworów na tematy aktualne Anny Seghers, Willi Bredla, Benno Voelknera, Herberta Nachbara. Autorzy ci pracują w tej chwili nad dziełami omawiającymi rozwój stosunków w Niemczech po drugiej wojnie światowej.

Wydawnictwo *Mitteldeutscher Verlag* zapowiada powieść Hassa Landona, „Sommerferien in Berlin”, omawiającą problem podziału Berlina i wpływ tego stanu rzeczy na życie młodych ludzi. *Dietz Verlag* wyda tom reportażu Otto Goetschego pt. „Auf den Strassen, die wir selbst bauten” — omawiający problemy odbudowy i światopoglądowe w Niemczech po drugiej wojnie światowej. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej ogłosi Karl Heinza Käppela „Andreas und die Lausbuben-Kompagnie”.

Seria „Kämpfende Kunst” tego wydawnictwa zapowiada ogłoszenie apelu pisarzy skierowanego przeciwko wojnie pt. „Sputnik contra Bombe”.

Z okazji dziesięciolecia istnienia NRD Wydawnictwo *Kultur und Fortschritt* wyda powieść Hans Jürgen Steinmanna pt. „Die grössere Liebe”, omawiającą rozwój zakładów „Leuna”.

Wydawnictwo *Deutscher Zentral Verlag* opublikuje również „Dokumente zur Staatsordnung der DDR”.

Tak się przedstawia oczywiście tylko bardzo niepełny wybór nowości, które się ukazały lub już się ukazały na rynkach księgarskich NRD.

Pewnego rodzaju przeglądem dorobku wydawniczego NRD i innych krajów socjalistycznych będzie przygotowywana wystawa księgarska w Lipsku. Pisze o niej w „*Neues Deutschland*” (nr 53/59) w artykule pt. „Schau sozialistischer Buchkunst” Clemens Seifert co następuje:

„W kwietniu 1957 r. spotkali się w Lipsku przedstawiciele wydawnictw wszystkich krajów socjalistycznych na pierwszej konferencji Ruchu Wydawniczego krajów socjalistycznych. Dokonano wymiany doświadczeń, skoordynowano działalność, zwłaszcza w zakresie wydawnictw naukowych, wymagających długoletniej współpracy, do których należą np. słowniki, dzieła kartograficzne i leksykony”.

Sprecyzowano także rolę i zadania wydawnictw jako ważnego czynnika w budowie nowej rzeczywistości socjalistycznej. Ustalono termin międzynarodowej wystawy księgarskiej na sierpień rb. Na miejsce wystawy wybrano Lipsk, jako ośrodek o starych tradycjach wydawniczych. Protektorat nad wystawą objął prezydent Lipska Uhlich.

Wystawa obejmować będzie szereg działów obrazujących tradycje postępowe i humanistyczne poszczególnych krajów socjalistycznych, pierwodruki „Manifestu Komunistycznego” we wszystkich językach oraz pokazy książek ilustrowanych, w tym książek dla dzieci. W specjalnym dziale pokazany zostanie kolportaż książki w warunkach socjalistycznych.

Do udziału w wystawie zaproszono wszystkie kraje, a więc będą na niej reprezentowane też kraje, które niedawno wyzwoliły się z ucisku kolonialnego.

Z okazji wystawy rozpisano dwa konkursy: jeden na ilustracje do tematu „pokój na świecie”, drugi rodzaju typograficznego.

Wyniki obu konkursów podane będą wcześniej do wiadomości, a nagrodzone prace zostaną wydane i pokazane na wystawie.

Teresa Piotrowiak

SEJMOWA NADZWYCZAJNA KOMISJA ZIEM ZACHODNICH ZARYS DZIAŁALNOŚCI W LATACH 1957—58

Sejm PRL, wybrany w dniu 20 stycznia 1957 r. jako sejm „popaździernikowy”, stanął przed innymi zadaniami niż jego poprzednik, w myśl wytycznych VIII Plenum KC PZPR. Należało podjąć wielkie dzieło naprawy błędów w różnych dziedzinach życia narodowego, m. in. i w odniesieniu do problematyki Ziem Zachodnich jako niezupełnie rozwiązanej, wbrew poglądom szerzonym w poprzednich latach¹. To nowe spojrzenie na problematykę Ziem Zachodnich znalazło swój wyraz w uchwale Sejmu z 22 marca 1957 r. o powołaniu Sejmowej Nadzwyczajnej Komisji Ziem Zachodnich².

Do Komisji wybrano 37 posłów, reprezentujących kluby poselskie PZPR, ZSL i SD oraz grupę katolicką i bezpartyjnych, przy czym poszczególne kluby wyznaczyły na ogół jako swoich przedstawicieli posłów urodzonych na Ziemiach Zachodnich lub z nimi związanych swoją działalnością społeczną. Jeśli więc na przewodniczącego Komisji wybrano zastępcę przewodniczącego Rady Państwa, posła prof. Stanisława Kulczyńskiego (SD), by wyborem tym podkreślić znaczenie Komisji, to jej wiceprzewodniczącymi wybrano posłów: Wincentego Karugę (bezp.), prof. Bogdana Wilamowskiego (ZSL) i Jerzego Ziętka (PZPR), wywodzących się z ludności rodzimej Opolszczyzny, Warmii i Mazur oraz Górnego Śląska. W skład Komisji weszli m. in. sekr. KC i I sekretarz KW PZPR we Wrocławiu Władysław Matwin, jeden z najwybitniejszych pisarzy polskich Leon Kruczkowski, były działacz Związku Polaków w Niemczech publicysta Edmund Osmańczyk, literat śląski Wilhelm Szewczyk, adwokat Paweł Kwoczek, nauczyciel Jan Gałązka oraz znany na Śląsku działacz niepodległościowy Józef Kachel³. — Skład osobowy Komisji potwierdzał więc zarówno doniosłość jej zadań, jak i zdecydowanie większego niż dotychczas udziału przedstawicieli rodzimej ludności Ziem Zachodnich w rozwiązywaniu spraw tych ziem.

Na jeszcze jeden szczegół warto zwrócić uwagę, kiedy mowa o ukonstytuowaniu się Komisji ZZ. Oto jej inauguracyjnemu posiedzeniu w dn. 16. 4. przewodniczył sam marszałek Sejmu Czesław Wycech, pragnąc przez ten wyjątkowy krok podkreślić znaczenie, jakie Sejm przypisuje pracom Komisji, gdyż ma ona objąć swoją działalnością całokształt politycznych i gospodarczych problemów jednej trzeciej naszego kraju⁴. Mówiąc o bezspornych osiągnięciach Polski Ludowej w zagospo-

¹ Florian Miedziński, Zagadnienia Ziem Zachodnich po przemianach październikowych, „Przegląd Zachodni”, 4/1957, s. 406—414.

² „Trybuna Ludu” z 24. 3. 1957.

³ „Trybuna Ludu” z 18. 4. 1957.

⁴ Tamże.